ОСВІТОРІЯ

EDUCATION CANNOT WAIT

ПРАКТИКА ЯК ПРОСТІР ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Рекомендації для закладів вищої освіти

Київ – 2026

ЗМІСТ

Передмова

1 Як педагогічна практика втілює Професійний стандарт вчителя ЗЗСО

2 Мистецтво педагогічного наставництва

3 Використання рефлексивного трекера у педагогічній практиці

4 Організаційно-методичне забезпечення практики

5 Оцінювання результатів педагогічної практики

6 Принципи удосконалення програм практик у ЗВО

7 Педагогічна практика 2.0 або 5 кроків до її ефективності

8 «Професійна дилема»: є над чим подумати

ЗМІСТ

Дослідження проводиться у межах Багаторічної програми стійкості 2024-2026 (MYRP) та фінансується Education Cannot Wait (ECW), глобальним фондом ООН, що підтримує розвиток освіти в надзвичайних ситуаціях і тривалих кризах. MYRP в Україні впроваджується за підтримки Міністерства освіти і науки України.

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап розвитку системи вищої педагогічної освіти в Україні характеризується необхідністю суттєвого оновлення підходів до організації педагогічної практики як ключового компонента професійної підготовки майбутніх учителів. В умовах реалізації освітніх реформ, утвердження компетентнісного підходу та орієнтації на європейські стандарти якості освіти особливої актуальності набуває посилення практикоорієнтованої складової освітнього процесу в закладах вищої освіти (далі – ЗВО).

Водночас на функціонування освітньої системи України істотно впливають виклики, спричинені воєнним станом. Організація освітнього процесу відбувається в умовах нестабільності, поширення дистанційних і змішаних форм навчання, підвищеного психологічного навантаження на всіх учасників освітнього процесу. У таких умовах педагогічна практика має забезпечувати формування у студентів здатності до професійної діяльності в кризових умовах, гнучкості, адаптивності та відповідальності.

Додатковим чинником, що актуалізує необхідність змін, є загострення проблеми нестачі педагогічних кадрів, зумовленої міграційними процесами, зміною професійної зайнятості та іншими соціально-економічними обставинами, спричиненими війною.

Повернутися до змісту

Це підвищує вимоги до якості практичної підготовки майбутніх педагогів і зумовлює потребу в їх ранній професійній інтеграції у діяльність закладів загальної середньої освіти.

Не менш важливим викликом є зниження рівня мотивації студентів до обрання та продовження педагогічної професії, що пов'язано зі складними умовами професійної діяльності, високим емоційним навантаженням та суспільними трансформаціями. У цьому контексті педагогічна практика повинна виконувати не лише навчальну, а й мотиваційну та ціннісно-орієнтаційну функції, сприяти формуванню професійної ідентичності майбутнього вчителя.

Педагогічна практика – це ключова складова професійної підготовки майбутніх учителів. Проте на практиці у студентів часто виникають труднощі: знання, які студенти отримують в університеті, не завжди легко застосувати в школі; практика іноді проходить формально; бракує підтримки зі сторони наставників і часу на осмислення власного досвіду. У результаті випускники не завжди почуваються впевнено на початку своєї професійної діяльності.

Організація педагогічної практики майбутніх учителів здійснюється відповідно до положень законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», стандартів вищої освіти, Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти, а також внутрішніх нормативних документів закладу вищої освіти.

Повернутися до змісту

Водночас сучасна педагогічна практика не повинна розглядатися виключно як формальна складова освітньої програми або етап виконання нормативних вимог. Її ключове призначення полягає у створенні умов для реального професійного становлення майбутнього педагога, інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю, формування професійної ідентичності, рефлексивних умінь, готовності до реальної взаємодії з учнями, колегами та батьками.

Саме тому особливої актуальності набуває потреба в такій організації педагогічної практики, яка забезпечуватиме її змістовність, ефективність, практичну спрямованість і відповідність викликам сучасної школи. Практика має бути не лише обов'язковим компонентом підготовки, а й дієвим інструментом професійного розвитку майбутнього вчителя, що сприяє набуттю ним реального педагогічного досвіду та готовності до подальшої професійної діяльності.

Мета рекомендацій – надати пропозиції закладам вищої освіти щодо вдосконалення системи організації педагогічних практик шляхом підвищення її практичної спрямованості, актуалізації змісту, упровадження сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів та наближення умов її реалізації до реальних викликів і потреб освітнього середовища закладів загальної середньої освіти.

Серед основних **завдань** розроблених рекомендацій є:

- ознайомити, як будувати програму практики на основі Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти;

Повернутися до змісту

- розкрити роль наставника та ефективні способи взаємодії зі студентами;
- надати поради щодо організації та методичного забезпечення практики;
- описати сучасні підходи до оцінювання результатів практики;
- обгрунтувати принципи організації педагогічної практики.

Зміст рекомендацій спрямовано на оновлення підходів до організації педагогічної практики у ЗВО, підвищення її ефективності та якості, а також забезпечення відповідності сучасним викликам і потребам. Матеріали структуровано таким чином, щоб їх було легко використовувати у практичній діяльності: від загальних ідей – до конкретних кроків та інструментів. Ми пропонуємо подивитися на педагогічну практику по-новому – як на простір для навчання через досвід, де студент може пробувати, помилятися, аналізувати та зростати.

Рекомендації призначені для широкого кола стейкхолдерів, залучених до організації та супроводу педагогічної практики, зокрема: викладачів і керівників практики у ЗВО (академічних наставників ЗВО), наставників-практиків ЗЗСО, адміністрацій ЗВО та ЗЗСО, гарантів освітніх програм, а також студентів педагогічних спеціальностей. Крім того, вони можуть бути корисними для представників органів управління освітою, обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (далі – ОІППО), центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – ЦПРПП), розробників освітньої політики, аналітичних центрів і дослідників для

Повернутися до змісту

обґрунтування управлінських рішень, удосконалення нормативно-правової бази, розроблення стратегій розвитку педагогічної освіти, а також для формування та коригування освітньої політики на національному, регіональному й інституційному рівнях.

Матеріали рекомендацій розроблено за результатами аналітичного дослідження «Вплив рефлексивної моделі педагогічної (виробничої) практики на професійне зростання майбутніх педагогів», що реалізувалося у межах проєкту «Національне дослідження вчительства: забезпечення моніторингу та розробка політики на основі даних».

Повернутися до змісту

1. ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ВТІЛЮЄ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ ВЧИТЕЛЯ ЗЗСО

Педагогічна практика у закладі вищої освіти виступає ключовим етапом професійного становлення майбутнього вчителя, у межах якого відбувається не лише набуття первинного досвіду викладання, а й глибока інтеграція теоретичних знань із реальними умовами освітнього процесу. У цьому контексті Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (далі – Професійний стандарт) виконує функцію нормативної та змістової рамки (матриці), що визначає орієнтири, критерії та логіку розвитку професійних компетентностей студента.

Педагогічна практика є простором, у якому Професійний стандарт набуває практичного виміру, трансформуючись із формального переліку вимог у систему реальних професійних дій, рішень і педагогічних взаємодій. Кожна компетентність проходить шлях від теоретичного усвідомлення до стійкої професійної дії через поетапну логіку: аналіз («бачу») → апробація («робимо разом») → автономія («дію самостійно»). Саме така динаміка забезпечує поступовий перехід студента від ролі спостерігача до ролі автономного суб'єкта педагогічної діяльності.

Практика стає своєрідним «дзеркалом» Стандарту, у якому студент не просто «проводить уроки», а демонструє здатність:

Повернутися до змісту

конструктивно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу в межах педагогіки партнерства, адаптувати навчальний контент до інклюзивних освітніх потреб учнів на основі принципів універсального дизайну навчання (UDL), здійснювати управління власним професійним розвитком на основі рефлексії та самооцінювання тощо.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» має комплексний характер і не може бути повністю реалізований у межах однієї педагогічної (виробничої) практики. У зв'язку з цим його зміст підлягає поетапному структуруванню на взаємопов'язані елементи, що забезпечує його практичне застосування у процесі педагогічної практики.

Професійний стандарт вчителя – це не лише перелік вимог, а дієва модель, яка під час педагогічної практики поступово перетворюється на реальні професійні дії / професійні рішення. Логіка цієї трансформації побудована на чіткій ієрархії:
– трудові функції визначають «що робити» (напрями діяльності);
– компетентності, що необхідні для професійної діяльності та показують «яким бути» (готовність до діяльності) та «як діяти» (конкретні дії в класі).

Послідовний перехід від «рамки» Професійного стандарту до реального освітнього процесу забезпечує майбутньому педагогу зрозумілий алгоритм «входження» у професію.

Повернутися до змісту

Саме під час практики студенти мають можливість застосовувати теоретичні знання в реальних умовах освітнього процесу, формувати професійні вміння (планування уроків, організація діяльності учнів, оцінювання результатів навчання тощо), розвивати педагогічне мислення та рефлексію, набувати досвіду професійної взаємодії з учнями, колегами та батьками.

Педагогічна практика є механізмом реалізації Професійного стандарту, а сам стандарт – орієнтиром для організації та оцінювання практичної підготовки студентів. Їхня узгодженість забезпечує формування компетентного, конкурентоспроможного педагога. Іншими словами, педагогічна практика – це не просто виконання стандартних завдань, а час формування унікального професійного профілю майбутнього вчителя. Відповідно до цієї моделі, студент перестає бути пасивним виконавцем і стає «архітектором» власної майстерності.

Професійне становлення майбутнього педагога під час педагогічної (виробничої) практики відбувається у три послідовні етапи:

- виявлення індивідуального професійного потенціалу;
- апробація професійної діяльності;
- розвиток професійної автономії.

Виявлення індивідуального професійного потенціалу розглядається як процес професійної самодіагностики, під час якого майбутній педагог співвідносить власні професійні можливості із «рамкою» Професійного стандарту.

Повернутися до змісту

Цей етап спрямований не на виявлення недоліків, а на системне визначення індивідуальних можливостей і ресурсів професійного розвитку.

Спираючись на трудові функції як орієнтири, студент аналізує, які види педагогічної діяльності викликають у нього найбільшу впевненість та професійний інтерес. Це дає змогу виявити індивідуальні сильні професійні сторони: наприклад, до проєктування цифрового освітнього контенту або до створення емоційно безпечного освітнього середовища та ефективного розв'язання педагогічних ситуацій тощо.

Під час перших спроб взаємодії з учнями студент фіксує ситуації, у яких його педагогічні дії забезпечили найбільш ефективний результат (наприклад, успішна імпровізація під час уроку або вдала адаптація навчального матеріалу відповідно до індивідуальних освітніх потреб учнів). Такі ситуації виступають індикаторами професійного потенціалу.

На основі здійсненого аналізу студент формує індивідуальну траєкторію професійного зростання, у якій визначає:

- власні сильні сторони (компетентності, що вже достатньо сформовані);
- зони найближчого професійного розвитку (компетентності, що потребують цілеспрямованого вдосконалення).

Ключовим є те, що відбувається зміщення акценту з подолання недоліків на розвиток сильних сторін.

Повернутися до змісту

Усвідомлення власного професійного потенціалу дає змогу майбутньому педагогу інтерпретувати Професійний стандарт як індивідуальну траєкторію професійного зростання, у межах якої кожна професійна дія набуває усвідомленого характеру.

Самооцінювання розвитку компетентностей та побудова індивідуальної траєкторії професійного зростання можна знайти у **«Рефлексивному трекері професійного зростання майбутнього педагога».**

Апробація професійної діяльності є перехідною ланкою від аналітичного спостереження до самостійної педагогічної діяльності. Цей етап ґрунтується на принципі спільної відповідальності та поступового передавання функцій організації освітнього процесу від наставника-практика ЗЗСО до студента-практиканта.

На цьому етапі основними векторами діяльності студента є:

1. Проведення спостережень, під час яких студент-практикант не просто спостерігає за уроком, що його проводить наставник-практик ЗЗСО, а здійснює цілеспрямований аналіз реалізації конкретних професійних компетентностей (наприклад, як наставник реалізує інклюзивну компетентність В1.2 через адаптацію навчальних інструкцій).

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Рефлексивний трекер професійного зростання майбутнього педагога; за заг. ред. І.М.Новик. Київ. 2026. 47 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1KKEUXh3F4Q5an_aiPtJRK9ckIBAIBGnU/view?usp=share_link

Повернутися до змісту

2. Спільне проєктування освітнього процесу: участь у плануванні освітнього процесу не як технічного копіювання, а як обговорення методичного вибору: «Чому ми обираємо саме цю цифрову платформу (А3.2)?» тощо. Мікровикладання передбачає проведення окремих етапів уроку (актуалізація знань, пояснення нового матеріалу, рефлексія), що дає змогу відпрацювати конкретні професійні дії без надмірного психологічного навантаження.
3. Спільне викладання уможливлює реалізацію однієї з моделей, зокрема: «Один викладає – інший спостерігає та надає підтримку», «мікронавчання» або «паралельне викладання». Така форма організації забезпечує безпосереднє втілення компетентності педагогічного партнерства (Б3.1).
4. Методична апробація педагогічного інструментарію, де студент-практикант випробовує самостійно розроблені методичні матеріали (дидактичні картки, цифрові тести, матеріали, створені відповідно до принципів універсального дизайну навчання), отримуючи конструктивний зворотний зв'язок від наставника та учнів.

Метою етапу є не лише формування професійного досвіду, а й зниження страху перед помилкою. Наставник у цьому процесі виступає не як контролер, а як коуч, який сприяє рефлексивному аналізу педагогічної діяльності через запитання: *«Що спрацювало? Де виник бар'єр? Як це можна вдосконалити в подальшій роботі?»*.

На етапі **розвитку професійної автономії** студент-практикант отримує повну педагогічну самостійність.

Повернутися до змісту

ПРОФЕСІЙНА АВТОНОМІЯ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

КЛЮЧОВІ СКЛАДОВІ

1 АВТОРСЬКЕ ПРОЄКТУВАННЯ (Г2.1.В1)

Студент-практикант самостійно розробляє конспекти уроків, добирає методи навчання та освітні ресурси з урахуванням особливостей конкретного класу. Він не відтворює план наставника-практика ЗЗСО, а створює власний освітній продукт.

2 ОПЕРАТИВНЕ ПРИЙНЯТТЯ ПЕДАГОГІЧНИХ РІШЕНЬ

Здатність реагувати на непередбачувані ситуації (зміни темпу засвоєння матеріалу, технічні труднощі, емоційні реакції учнів) без безпосереднього втручання наставника. Це прояв гнучкого управління освітнім процесом.

ПРОФЕСІЙНА АВТОНОМІЯ

здатність діяти професійно, відповідально та самостійно

4 СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (В1.1)

Студент-практикант автономно забезпечує умови, за яких кожен учень є включеним в освітній процес, застосовуючи стратегії розумного пристосування та принципи універсального дизайну навчання.

3 ВІДПОВІДАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ (Г3.1.В1)

Студент-практикант самостійно здійснює формувальне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів, забезпечує об'єктивність і прозорість критеріїв, а також надає аргументований зворотний зв'язок здобувачам освіти.

5 РЕФЛЕКСІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ АВТОНОМІЇ

Професійна автономія неможлива без системної рефлексії. На цьому етапі студент застосовує **дослідницький підхід** до власної педагогічної діяльності:

АНАЛІЗУЄ ВЛАСНІ ДІЇ

оцінює, що вдалось, а що потребує вдосконалення.

ВИЗНАЧАЄ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

розуміє вплив своїх рішень на результати навчання та розвиток учнів.

ФІКСУЄ ДОСВІД

веде записи, збирає докази, формулює власні висновки.

ПЛАНУЄ ПОДАЛЬШІ КРОКИ

ставить цілі та обирає стратегії професійного зростання.

РОЗВИВАЄ ПРОФЕСІЙНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

усвідомлює себе як учителя, що приймає рішення та несе відповідальність.

ПРОФЕСІЙНА АВТОНОМІЯ – ЦЕ НЕ ІЗОЛЯЦІЯ, А ДОРОСЛА ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ, ЩО ГРУНТУЄТЬСЯ НА ЗНАННЯХ, ЦІННОСТЯХ, РЕФЛЕКСІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.

Повернутися до змісту

Професійна автономія не означає відсутності підтримки, натомість вона передбачає здатність самостійно приймати педагогічні рішення та аргументувати власний професійний вибір. У результаті майбутній педагог демонструє цілісну готовність до виконання трудових функцій учителя.

Ключові складові професійної автономії:

- ***Авторське проєктування*** (Г2.1.В1). Студент-практикант самостійно розробляє конспекти уроків, добирає методи навчання та освітні ресурси з урахуванням особливостей конкретного класу. Він не відтворює план наставника-практика ЗЗСО, а створює власний освітній продукт.

- ***Оперативне прийняття педагогічних рішень***. Здатність реагувати на непередбачувані ситуації (зміни темпу засвоєння матеріалу, технічні труднощі, емоційні реакції учнів) без безпосереднього втручання наставника. Це прояв гнучкого управління освітнім процесом.

- ***Відповідальне оцінювання*** (Г3.1.В1). Студент-практикант самостійно здійснює формувальне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів, забезпечує об’єктивність і прозорість критеріїв, а також надає аргументований зворотний зв’язок здобувачам освіти.

- ***Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища*** (В1.1). Студент-практикант автономно забезпечує умови, за яких кожен учень є включеним в освітній процес, застосовуючи стратегії розумного пристосування та принципи універсального дизайну навчання.

Повернутися до змісту

- ***Рефлексія як інструмент підтримки автономії***. Професійна автономія неможлива без системної рефлексії. На цьому етапі студент застосовує дослідницький підхід до власної педагогічної діяльності. Результатом етапу є сформована професійна ідентичність майбутнього педагога. Студент-практикант завершує педагогічну практику не лише з досвідом проведених уроків, а й із усвідомленим власним стилем педагогічної діяльності, етичними орієнтирами та готовністю до самостійної професійної роботи.

Реалізація окреслених етапів – від виявлення потенціалу до повної автономії – потребує чіткої системи координат, яка б фіксувала межі відповідальності студента та рівень його професійної свободи. Такою системою стає **Матриця професійної відповідальності студента-практиканта.**

Матриця виступає логічним завершенням процесу декомпозиції Професійного стандарту, перетворюючи етичні та фахові орієнтири на конкретні орієнтири про довіру між здобувачем освіти та наставниками. Вона дозволяє легітимізувати право студента на авторське проєктування та самостійні педагогічні рішення, забезпечуючи водночас високу якість освітнього процесу через стратегічний нагляд наставника. Саме цей інструмент дає змогу «виміряти» глибину трансформації «рамки» Професійного стандарту в індивідуальну майстерність майбутнього вчителя.

Повернутися до змісту

МАТРИЦЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

Від виконання завдань до усвідомленої професійної діяльності

1 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАВЧАННЯ УЧНІВ	2 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БЕЗПЕКУ ТА ДОБРОБУТ УЧНІВ	3 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	4 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОФЕСІЙНІ РІШЕННЯ	5 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЛАСНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК
				
Планує урок і визначає очікувані результати	Забезпечує фізичну та психологічну безпеку учнів	Враховує індивідуальні освітні потреби учнів	Оперативно реагує на непередбачувані педагогічні ситуації	Здійснює системну рефлексію власної педагогічної діяльності
Добирає методи, форми та освітні ресурси	Діє під час повітряної тривоги та інших надзвичайних ситуацій	Застосовує принципи універсального дизайну навчання	Управляє класом, створює позитивний освітній клімат	Аналізує успіхи, труднощі та помилки як навчальні кейси
Організовує діяльність учнів для досягнення результатів	Підтримує емоційне благополуччя кожного учня	Використовує стратегії розумного пристосування	Адаптує урок до змінних умов (темп, ресурси, технічні труднощі тощо)	Взаємодіє з наставниками, приймає та застосовує зворотний зв'язок
Здійснює формувальне оцінювання та надає зворотний зв'язок	Дотримується етичних норм та правил професійної поведінки	Забезпечує участь кожного учня в освітньому процесі	Ефективно використовує цифрові технології та інші інструменти навчання	Будує індивідуальну траєкторію професійного зростання

ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

- Дитина в центрі освітнього процесу
- Чесність, об'єктивність і справедливість
- Професійна етика та повага
- Безперервний розвиток і самовдосконалення
- Співпраця та партнерство з усіма учасниками освіти

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ АВТОНОМІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

- Усвідомлене прийняття рішень
- Якісні результати навчання та розвиток кожного учня
- Довіра учнів, колег, батьків та суспільства
- Готовність до викликів сучасної освіти та професійного зростання

Повернутися до змісту

Матриця професійної відповідальності студента-практиканта спрямована на подолання проблеми професійної невизначеності під час проходження педагогічної (виробничої) практики. Вона визначає чіткі межі педагогічної автономії здобувача освіти, забезпечуючи його поступовий перехід від ролі асистента до рівня самостійного фахівця, здатного приймати обґрунтовані педагогічні рішення та нести відповідальність за їх результати, сприяє формуванню професійної суб'єктності майбутнього вчителя. Вона забезпечує перехід від репродуктивного виконання завдань до усвідомленої професійної діяльності, розвиває здатність до критичного мислення, рефлексії та відповідального прийняття педагогічних рішень.

Впровадження Матриці професійної відповідальності трансформує педагогічну практику з формату «перебування у закладі освіти» у структурований процес управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя. Вона забезпечує баланс між автономією студента та супервізійною підтримкою, створюючи умови для його безпечного, поетапного входження у професійну діяльність.

2. МИСТЕЦТВО ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА

НАСТАВНИЦТВО У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Педагогічне наставництво під час педагогічної (виробничої) практики у сучасному розумінні?

Наставницький супровід під час педагогічної (виробничої) практики є одним із ключових чинників професійного становлення майбутнього вчителя. Його ефективність забезпечується системною взаємодією академічного наставника закладу вищої освіти та вчителя-наставника закладу загальної середньої освіти, які створюють умови для професійної рефлексії, надання конструктивного зворотного зв'язку та поступового розвитку професійної автономності студента. Це цілісна система професійного супроводу студента, у якій поєднуються підтримка, спільна дія, рефлексія та поступове розширення автономії майбутнього вчителя. Наставництво — це не контроль виконання завдань і не оцінювання за чеклістом, а професійний супровід майбутнього вчителя, спрямований на його поетапне входження у професію. Наставник створює безпечне середовище для перших самостійних спроб, допомагає інтегрувати теоретичні знання у реальні педагогічні дії та трансформує помилки у навчальні кейси. Тобто, важливою функцією наставництва є перетворення професійних труднощів і помилок на ресурс професійного навчання та зростання.

Повернутися до змісту

У чому полягає відмінність наставництва від контролю?

Контроль відповідає на запитання *«Чи виконано?»*, а наставництво — на запитання *«Що відбулося зі студентом як майбутнім учителем?»*. Наставник не перевіряє, а супроводжує: ставить запитання замість надання готових відповідей, фіксує конкретні професійні дії замість загальних оцінок, фокусується на динаміці розвитку замість одноразового результату. У межах наставницького супроводу акцент зміщується з оцінювання результату на аналіз професійного досвіду, рефлексію та підтримку професійного зростання. Наставник спонукає студента до самостійного пошуку рішень через систему запитань, надає конструктивний зворотний зв'язок щодо конкретних професійних дій та відстежує динаміку професійного зростання, а не лише кінцевий результат діяльності. У межах наставницького супроводу акцент зміщується з оцінювання результату на аналіз професійного досвіду, рефлексію та підтримку професійного зростання. Наставник спонукає студента до самостійного пошуку рішень через систему запитань, надає конструктивний зворотний зв'язок щодо конкретних професійних дій та відстежує динаміку професійного зростання, а не лише кінцевий результат діяльності.

Повернутися до змісту

Яка формула ефективного наставництва?

Педагогічна практика є середовищем професійного становлення, у якому студент отримує можливість апробувати себе в ролі вчителя та співвіднести власні професійні уявлення з реальними умовами педагогічної діяльності. Саме тут відбувається перенесення фахових знань, методичних настанов та теоретичних педагогічних моделей в реальну педагогічну ситуацію: неоднорідний клас, різний темп роботи учнів, поведінкові труднощі, інклюзивні потреби, емоційні реакції дітей, обмежений час уроку, вимоги безпеки та комунікація з колегами.

Наставництво допомагає студентові не залишитися наодинці з професійними викликами. Воно знижує тривожність, підтримує професійну мотивацію, формує навички рефлексії та сприяє становленню професійної ідентичності. Без якісного наставництва практика ризикує перетворитися на формальне виконання завдань; із якісним наставництвом вона стає простором професійної трансформації.

Сучасне наставництво ґрунтується на чотирьох взаємопов'язаних складових:

ПІДТРИМКА + ДІАЛОГ + РЕФЛЕКСІЯ + ПОСТУПОВА АВТОНОМІЯ

Без жодної зі складових формула не працює: лише підтримка перетворюється на опіку, лише діалог — на розмови без результату, лише рефлексія — на формальні записи, лише автономія — на залишення студента наодинці з труднощами.

Повернутися до змісту

РОЛІ НАСТАВНИКІВ ЗВО І ЗЗСО

Хто супроводжує студента під час педагогічної практики?

Ефективна педагогічна практика спирається на взаємодію двох наставницьких позицій — академічного наставника закладу вищої освіти (ЗВО) та наставника-практика закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Обидва наставники мають спільну мету – підтримати професійне становлення студента, але реалізують її різними засобами.

Як розподіляються ролі між двома наставниками?

Розподіл ролей має бути прозорим для всіх учасників ще до початку практики.

Аспект	Академічний наставник ЗВО	Наставник-практик ЗЗСО
Фокус уваги	Зв'язок практики з освітньою програмою, теорією, Професійним стандартом	Реальна шкільна практика, конкретний клас, конкретні уроки
Основні дії	Координація, методичний супровід розроблення уроків, аналіз рефлексивних матеріалів	Спільне планування уроків, фокусоване спостереження, післяурочна рефлексія
Тип підтримки	Аналітично-рефлексивна	Практико-орієнтована
Напрям діяльності	Стратегія професійного розвитку	Тактика конкретної педагогічної дії

Повернутися до змісту

Як уникнути ефекту «двох думок»?

Коли студент чує від академічного наставника ЗВО одне, а від наставника-практика ЗЗСО — інше, це створює стресову й непродуктивну ситуацію. На стартовій зустрічі обидва наставники разом зі студентом мають узгодити: спільні цілі практики, графік взаємодії, формат і періодичність зворотного зв'язку, критерії відстеження прогресу.

МОДЕЛЬ І ФУНКЦІЇ НАСТАВНИЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Яка модель наставництва є найбільш продуктивною?

Для сучасної педагогічної практики найбільш продуктивною є рефлексивно-партнерська модель. Її ядро — циклічність, у якій кожна професійна дія студента стає підставою для аналізу і нової дії: **педагогічна ситуація → спільне обговорення → аналіз причин → висновок → нова дія.**

Циклічність — ключова характеристика. Без неї наставництво перетворюється на окремі епізоди. З нею студент поступово формує власний професійний алгоритм: *«Я можу проаналізувати свою дію, зрозуміти, що спрацювало, що — ні, і змінити підхід наступного разу».* Це і є основа професійної автономії.

Повернутися до змісту

Рефлексивно-партнерський цикл наставництва

1. Педагогічна ситуація
2. Спільне обговорення
3. Аналіз причин
4. Висновок
5. Нова дія

підтримка + діалог + рефлексія + поступова автономія

Повернутися до змісту

Які функції виконує наставник упродовж практики?

Наставник поєднує кілька функцій, які змінюють одна одну:

- *адаптаційна* — допомагає увійти у шкільне середовище;
- *мотиваційна* — підтримує віру у власні сили та інтерес до професії;
- *організаційна* — узгоджує графік, завдання, форми взаємодії;
- *консультативна* — надає методичні поради та пояснення;
- *фасилітативна* — ставить запитання, що допомагають знайти рішення самостійно;
- *експертна* — фіксує й аналізує прояви професійних компетентностей;
- *рефлексивна* — організовує осмислення досвіду;
- *підтримувальна* — допомагає прийняти помилку як ресурс розвитку.

У межах рефлексивної моделі провідною є рефлексивна функція: вона переводить досвід студента у професійний висновок і наступну дію.

Яким має бути сучасний наставник практики?

Сучасний наставник — це не лише педагог із досвідом роботи, а й фахівець, здатний підтримувати дорослого здобувача освіти у процесі професійного становлення.

Повернутися до змісту

Наставник має володіти педагогічною етикою, комунікативною культурою, емоційною зрілістю, здатністю до рефлексії та готовністю до партнерської взаємодії.

Важливо, щоб наставник не демонстрував позицію *«я знаю краще»*, а допомагав студентові формувати власний професійний стиль. Для цього він має вміти не лише давати поради, а й слухати, ставити відкриті запитання, фіксувати факти, помічати прогрес, коректно говорити про помилки та підтримувати мотивацію.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ НАСТАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основним методичним інструментом наставницького супроводу є **Гайд наставника**, який містить форми, чеклісти й алгоритми, приклади наставницьких коментарів, інструкції з аналізу рефлексивних матеріалів студента для всіх етапів практики.

Гайд наставника — це методичний інструмент професійного супроводу студента під час педагогічної практики. Він допомагає наставнику діяти не інтуїтивно і фрагментарно, а системно: від першої зустрічі зі студентом до підсумкового аналізу його індивідуальної траєкторії професійного

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Гайд наставника: професійний супровід студента під час педагогічної (виробничої) практики. Київ. 2026. 71 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1uOJ8nGFUwgbEgPe1epxJ-ifCUbaNWzcd/view?usp=share_link

Повернутися до змісту

зростання, організувати підтримку студента, фіксувати професійні дії під час спостереження, аналізувати рефлексивні записи, надавати конструктивний зворотний зв'язок і сприяти формуванню мотивації до педагогічної професії.

Які форми взаємодії наставника і студента є найбільш продуктивними?

Форми взаємодії мають забезпечувати поступовий перехід від спостереження до самостійної дії, поєднувати індивідуальні й групові формати, усні обговорення та письмову рефлексію, спільне планування і самостійну апробацію:

- наставницька зустріч-знайомство «Старт професійної траєкторії»;
- наставницька угода про правила співпраці та безпечної рефлексії;
- спільне планування уроків і виховних заходів;
- фокусоване спостереження за діяльністю студента;
- післяурочна рефлексивна сесія;
- аналіз рефлексивного щоденника та чеклістів;
- мікровикладання і спільне викладання;
- підсумкова зустріч із визначенням подальших професійних кроків.

Перша зустріч зі студентом

Перша зустріч — «Старт професійної траєкторії» — задає тон усієї практики. Її завдання не «провести інструктаж», а створити атмосферу довіри й узгодити очікування. Доцільно обговорити:

Повернутися до змісту

- Що надихає у роботі вчителя; які власні сильні сторони, які ресурси;
- що студент уже вміє як майбутній учитель; які 3 професійні вміння хоче розвинути саме під час цієї практики; якої підтримки потребує.

Результатом має стати **наставницька угода** — погоджені правила спільної роботи: чесний діалог, право на помилку, формат і періодичність зворотного зв'язку, правило «70/30» тощо.

Фокусоване спостереження уроків

Замість загального «відвідування» наставник перед уроком разом зі студентом визначає 1–2 фокуси спостереження: чіткість інструкцій, темп уроку, реакція на помилки учнів, підтримка дітей з особливими освітніми потребами. Фіксуються не «враження», а конкретні факти — фрази студента, реакції дітей, моменти переходу до нової активності. Принцип спостереження — без втручання в хід уроку, оскільки втручання знецінює спробу студента та позбавляє його досвіду самостійної дії.

Післяурочна рефлексивна сесія

Після уроку наставник проводить структуровану коротку розмову за алгоритмом:

1. Що сталося? (опис ситуації)
2. Що Ви відчували і чому?

Повернутися до змісту

3. Що вдалося? Що не вийшло?
4. Чому впоралися (або не впоралися)?
5. Який висновок можна зробити?
6. Що зробите наступного разу інакше?

Важливо: наставник стримується від готових порад, доки студент сам не запропонує власні варіанти рішень. Готова порада, надана надто рано, забирає у студента можливість пройти цикл рефлексії самостійно.

Як надати якісний зворотний зв'язок?

Загальні фрази *«було добре»* або *«треба краще»* не розвивають. Якісний зворотний зв'язок містить три обов'язкові частини:

ФАКТ → ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ → НАСТУПНИЙ КРОК

Наприклад: *«На етапі пояснення Ви чітко розділили інструкцію на три кроки. Це допомогло більшості дітей швидко включитися в роботу. Наступного разу спробуйте додати візуальну опору для тих учнів, яким складно утримувати послідовність дій».* Такий коментар не знецінює студента, спирається на конкретну педагогічну дію та відкриває чіткий напрям розвитку.

Гайд не декларативний документ, а робочий інструмент, який підтримує наставника в конкретних ситуаціях педагогічної практики.

Повернутися до змісту

МОТИВАЦІЯ ТА ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СТУДЕНТА

Як підтримувати мотивацію майбутнього вчителя?

Мотивація не виникає від загальних закликів «любити дітей». Вона народжується, коли студент переживає реальний педагогічний успіх: бачить живу реакцію учнів, відчуває, що його дії впливають на навчання, отримує підтвердження від наставника. Завдання наставника — допомогти студенту помітити ці моменти й перетворити їх на ресурс. Працюють конкретні підтверджувальні фрази:

- *«Ти вже дієш як учитель»;*
- *«Твоя ідея спрацювала — учні залучилися»;*
- *«Ти зміг(ла) змінити хід ситуації»;*
- *«Я ціную твою чесність у визнанні труднощів — це професійна риса».*

Фраза «молодець» нічого не дає для зростання. Конкретна підтверджена дія — дає.

Яких помилок варто уникати наставнику?

Серед найпоширеніших — авторитарний тон і повчання (*«роби, як я»*); публічна критика, особливо в присутності учнів або колег; порівняння з іншими студентами; надмірне втручання в урок; загальний фідбек без конкретики; знецінення емоцій студента; очікування «ідеального уроку» від людини, яка вперше стоїть біля дошки. Базові принципи: критикуємо не особистість, а дію; не зупиняємо студента, а допомагаємо вдосконалити наступну спробу; не даємо готову відповідь одразу, а спочатку запрошуємо до рефлексії.

Повернутися до змісту

ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ ТА СИТУАЦІЇ, ЯКІ МОЖУТЬ ВИНИКНУТИ ПІД ЧАС НАСТАВНИЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

№	Назва кейсу	Ситуація	Діяльність наставника
1	***Перший урок — перший стрес***	Студент проводить перший урок і губиться: учні шумлять, темп зривається.	Підтримати фразою *«Ти вже дієш як учитель»*. Після уроку провести рефлексію за 6-крококовим алгоритмом, виділити одне, що вдалося.
2	***Готова порада надто рано***	Наставник одразу після уроку каже студенту, що йому робити. Студент киває, але висновків не робить.	Стриматись від поради. Запитати: *«Що, на твою думку, треба було зробити інакше?»*. Допомогти знайти рішення самостійно.
3	***Загальний фідбек***	Наставник коментує: «Загалом нормально, але потрібно краще». Студент не розуміє, що саме змінювати.	Перебудувати фідбек за формулою **«факт → значення → наступний крок»**. Опора на 1–2 конкретні моменти уроку.
4	***«Я не вчитель»***	Після невдалого уроку студент каже: «У мене нічого не виходить, я не зможу».	Не знецінювати емоцію. Повернути до фактів: *«Я помітила, що ти вдало організувала роботу в парах»*. Зафіксувати конкретний успіх.
5	***Дві думки***	Академічний наставник ЗВО і наставник-практик ЗЗСО дають студенту суперечливі поради.	Ініціювати тристоронню зустріч. Узгодити пріоритети розвитку на цьому етапі практики.

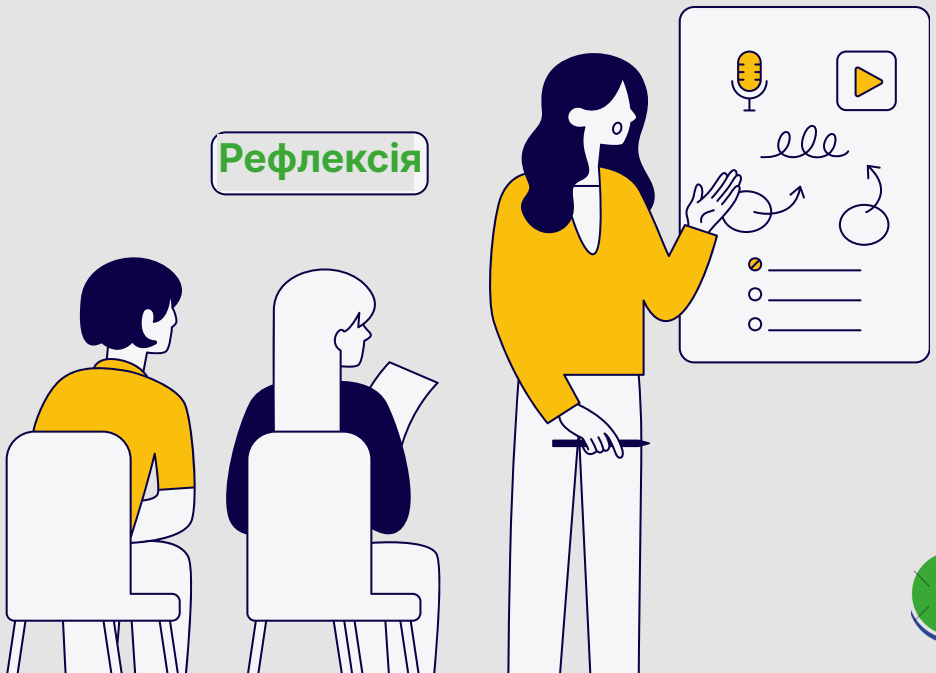
Повернутися до змісту

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАСТАВНИЦТВА

Як зрозуміти, що наставництво відбулося?

Головний результат — не оцінка за практику й не перелік проведених уроків, а здатність студента самостійно відповісти на запитання: Які мої сильні сторони як майбутнього вчителя? Які компетентності хочу розвивати далі? Що я вже можу робити самостійно? Якої підтримки я потребую надалі? Чи бачу я себе в педагогічній професії — і чому?

Якщо студент має відповіді на ці запитання, він/вона виходить із практики не лише з документами, а з усвідомленою індивідуальною траєкторією професійного зростання. У цьому й полягає мистецтво педагогічного наставництва — допомогти майбутньому вчителеві побачити не лише виклики професії, а й власну здатність у ній зростати.

Повернутися до змісту

3. ВИКОРИСТАННЯ РЕФЛЕКСИВНОГО ТРЕКЕРА У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ТРЕКЕР

Що таке рефлексивний трекер?

Рефлексивний трекер – це комплексний інструмент супроводу педагогічної практики, який поєднує різні форми рефлексії, самооцінювання та аналізу професійного досвіду студента. Його ключове призначення – забезпечити системне осмислення діяльності практиканта, відстеження динаміки його/її професійного зростання та формування індивідуальної траєкторії професійного зростання.

У чому полягає відмінність рефлексивного трекера від традиційних форм звітності?

На відміну від традиційних звітів, які фіксують переважно результати діяльності студентів, рефлексивний трекер орієнтований на процес:

- аналіз дій і рішень;
- усвідомлення емоцій і мотивації;

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Рефлексивний трекер професійного зростання майбутнього педагога; за заг. ред. І.М.Новик. Київ. 2026. 47 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1KKEUXh3F4Q5an_aiPtJRK9cklBAlBGnU/view?usp=share_link

Повернутися до змісту

- виявлення причин успіхів і труднощів;
- планування подальших кроків професійного вдосконалення.

Таким чином, використання рефлексивного трекера трансформує практику з формального виконання завдань у процес професійного становлення.

Яке місце рефлексивного трекера у системі педагогічної практики ЗВО?

Рефлексивний трекер виступає ядром практичної підготовки, оскільки:

- інтегрує всі види діяльності студента;
- забезпечує зв'язок між теорією і практикою;
- створює єдине поле взаємодії студента, наставника-практика ЗЗСО та академічного наставника ЗВО (керівника практики від ЗВО).

Зміст рефлексивного трекера доцільно адаптувати відповідно до особливостей та спеціальності фахової підготовки здобувачів вищої освіти.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТРЕКЕРА

Яка основна мета використання рефлексивного трекера?

Основна мета полягає у формуванні здатності студента до професійної рефлексії, самоаналізу та саморозвитку, а також у забезпеченні усвідомленого професійного зростання.

Повернутися до змісту

Які завдання вирішує трекер у педагогічній практиці?

Рефлексивний трекер дозволяє:

- розвивати навички критичного мислення;
- формувати відповідальність за власне навчання;
- відстежувати рівень сформованості професійних компетентностей;
- аналізувати педагогічні ситуації;
- планувати індивідуальну траєкторію професійного зростання.

Як трекер впливає на професійну мотивацію студентів?

Системна рефлексія сприяє усвідомленню власних досягнень і труднощів, що підвищує внутрішню мотивацію до професії, формує впевненість і сприяє становленню професійної ідентичності.

Повернутися до змісту

СТРУКТУРА РЕФЛЕКСИВНОГО ТРЕКЕРА

Які основні компоненти має рефлексивний трекер?

Структура трекера є багатокомпонентною і включає:

- рефлексивний щоденник практиканта;
- педагогічну рефлексію;
- чекліст педагогічної майстерності;
- чекліст динаміки професійного зростання;
- самооцінювання компетентностей практиканта;
- блок моніторингу прогресу практиканта:
- індивідуальну траєкторію професійного зростання майбутнього педагога;
- форму спостереження і аналізу за професійною діяльністю наставника-практика ЗЗСО (вчителя).

Яку роль відіграє рефлексивний щоденник?

Рефлексивний щоденник є ключовим інструментом, який забезпечує регулярне осмислення досвіду студента. Він дозволяє:

- аналізувати події, дії та рішення;
- відстежувати емоційний стан і мотивацію;
- виявляти сильні сторони та зони розвитку.

Повернутися до змісту

Для чого використовується самооцінювання компетентностей?

Самооцінювання допомагає студенту:

- критично оцінити власний рівень професійної готовності;
- співвіднести власні оцінки з оцінками наставників;
- визначити напрями подальшого розвитку.

Яке значення мають чеклісти у структурі трекера?

Чеклісти виконують функцію моніторингу:

- відображають динаміку розвитку;
- дозволяють фіксувати прогрес;
- сприяють конкретизації професійних досягнень.

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕФЛЕКСІЇ (ПРИКЛАДИ ЗАПИТАНЬ)

Які типи запитань використовуються у рефлексивному трекері?

Запитання структуровані за кількома напрямами:

1. Професійна мотивація

- Що мене надихає в професії?
- Що демотивує і як це змінити? та ін.

2. Особиста рефлексія

- Що я відчував(ла) у ролі вчителя?

Повернутися до змісту

- Які мої сильні сторони проявилися? та ін.

3. Аналіз діяльності

- Що вдалося і чому?
- Що варто було б зробити інакше? та ін.

4. Самооцінка

- Які компетентності я проявив(ла)?
- Які потребують розвитку? та ін.

5. Професійне зростання

- Які мої наступні кроки?
- Якої підтримки я потребую? та ін.

Чому важливо використовувати відкриті запитання під час аналізу завдань рефлексивного трекера?

Відкриті запитання стимулюють глибоке мислення, дозволяють студенту самостійно формулювати висновки та сприяють розвитку рефлексивної компетентності.

Як уникнути формального заповнення відповідей?

Для цього необхідно:

- здійснювати систематичне наставництво:
- вимагати наведення прикладів (доказів);
- обговорювати відповіді під час наставницьких сесій;
- використовувати відповіді як основу для подальших дій.

Повернутися до змісту

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕКЕРА НАСТАВНИКАМИ ЗВО і ЗЗСО

Яка роль наставника у роботі з рефлексивним трекером?

Наставник виступає фасилітатором рефлексії, який:

- аналізує записи студента;
- ставить уточнювальні запитання;
- надає конструктивний зворотний зв'язок;
- допомагає визначити напрями подальшого розвитку.

На допомогу наставникам розроблено **«Гайд наставника: професійний супровід студента під час педагогічної (виробничої) практики».**

Які ключові принципи роботи наставника з рефлексивним трекером?

- підтримка, а не контроль;
- партнерська взаємодія;
- орієнтація на професійний розвиток;
- використання фактів і доказів;
- фокус на 1–2 пріоритетних напрями професійного розвитку.

Як академічний наставник ЗВО (керівник практики) використовує трекер?

Керівник практики ЗВО (академічний наставник ЗВО):

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Гайд наставника: професійний супровід студента під час педагогічної (виробничої) практики. Київ. 2026. 71 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1uOJ8nGFUwgbEgPe1epxJ-ifCUbaNWzcd/view?usp=share_link

Повернутися до змісту

- допомагає студенту осмислити досвід педагогічної практики з позицій теорії та професійних стандартів, програми педагогічної (виробничої) практики;
- підтримує формування рефлексивних умінь і навичок самоаналізу;
- сприяє узгодженню індивідуальних цілей розвитку з результатами навчання освітньої програми;
- допомагає студенту вибудувати довгострокову стратегію професійного зростання;
- координує процес використання рефлексивного трекера студентом;
- аналізує узагальнені результати;
- забезпечує узгодженість оцінювання;
- використовує дані для вдосконалення програм практики.

Як використовує трекер наставник-практик ЗЗСО (учитель)?

Керівник практики ЗЗСО (наставник-практик ЗЗСО):

- допомагає студенту усвідомити власний рівень професійної готовності в реальних умовах шкільної практики;
- сприяє визначенню сильних сторін і труднощів у педагогічній діяльності;
- консультує щодо практичних, досяжних цілей професійного розвитку, пов'язаних з організацією уроку, взаємодією з учнями, управлінням класом;
- надає зворотний зв'язок, що слугує основою для формування та корекції індивідуальної траєкторії професійного зростання;
- допомагає студенту виробити власний стиль викладання.

Повернутися до змісту

Як здійснюється взаємодія між наставниками ЗВО і ЗЗСО?

Ефективна взаємодія передбачає:

- обмін результатами спостережень;
- спільне обговорення прогресу студента;
- спільна побудова індивідуальної траєкторії професійного зростання студента;
- узгодження рекомендацій щодо подальшого професійного розвитку практиканта.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕКЕРА

Як часто студент має заповнювати рефлексивний трекер?

Рекомендовано:

- щотижневе заповнення;
- окремі етапи – на початку, в середині та наприкінці практики.

ЗВО можуть адаптувати зміст і завдання трекера відповідно до особливостей та спеціальності фахової підготовки здобувачів вищої освіти.

Як інтегрувати трекер у програму практики?

Необхідно:

- включити його як обов’язковий елемент;

Повернутися до змісту

- передбачити час для рефлексії;
- організувати регулярні обговорення результатів

Як оцінювати результати роботи з трекером?

Оцінювання має базуватися не на формальній повноті відповідей, а на:

- глибині рефлексії;
- наявності доказів;
- динаміці розвитку компетентностей студентів.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Які результати забезпечує використання рефлексивного трекера?

- підвищення якості педагогічної практики;
- формування рефлексивної компетентності;
- розвиток професійної самостійності студентів;
- зростання мотивації до педагогічної діяльності;
- індивідуалізація професійного розвитку.

Чому цей інструмент є актуальним для сучасних ЗВО?

В умовах змін в освіті рефлексивний трекер дозволяє підготувати вчителя, здатного:

- адаптуватися до нових викликів;
- аналізувати власну діяльність;
- постійно вдосконалюватися.

Повернутися до змісту

ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ ТА СИТУАЦІЇ, ЩО МОЖУТЬ ВИНИКНУТИ ПІД ЧАС РОБОТИ З РЕФЛЕКСИВНИМ ТРЕКЕРОМ

№	Назва кейсу	Ситуація	Діяльність наставника
1	***Емоційні гойдалки***	Студент після першого тижня практики заповнює «Рефлексивний щоденник практиканта». Його надихає цікавість учнів, але демотивує складність підготовки до уроків.	Проаналізувати відповіді на питання: *«Що демотивує і як я можу це змінити?»*. Провести бесіду для трансформації негативних емоцій у конкретний план дій.
2	***Ілюзія готовності***	На початку практики студент проводить самооцінювання для визначення стартового рівня та ставить собі найвищі бали через успішність у теорії.	М’яко скоригувати очікування: запропонувати провести пробний мікрофрагмент уроку та повторно звернутися до «Рефлексивного чекліста педагогічної майстерності».
3	***Загублена динаміка***	У середині практики студент ігнорує «Блок моніторингу прогресу», плануючи заповнити все наприкінці.	Наголосити на щотижневому заповненні трекера для відстеження індивідуальної динаміки професійного зростання.

Повернутися до змісту

№	Назва кейсу	Ситуація	Діяльність наставника
4	***Траєкторія за Професійним стандартом***	Студент не розуміє, як заповнювати «Індивідуальну траєкторію професійного зростання» і не бачить зв’язку з Професійним стандартом.	Використати **«Абетку професійного зростання майбутнього педагога»** як орієнтир. Допомогти візуалізувати рівень володіння компетентностями.
5	***Мовчазна рефлексія***	Студент формально заповнює «Педагогічну рефлексію», використовуючи загальні фрази (*«Урок пройшов добре»*).	Запропонувати **«Теку рефлексивних завдань»** для глибшого аналізу конкретних педагогічних ситуацій.
6	***Суб’єкт чи об’єкт?***	Студент чекає лише інструкцій, не проявляє ініціативу, що знижує мотивацію.	Підкреслити роль студента як суб’єкта діяльності. Довірити розробку власного фрагмента уроку і його проведення.
7	***Цифрове портфоліо***	Студент випадково видалив листи з автоматичними звітами.	Проконтролювати формування єдиного електронного портфоліо. Пояснити важливість збереження матеріалів для підсумкового аналізу.

№	Назва кейсу	Ситуація	Діяльність наставника
8	***Чесність перед собою***	Студент намагається підлаштувати відповіді під очікування наставника.	Наголосити на відкритості, об’єктивності та відповідальності як основі реального професійного розвитку.
9	***Проміжний фініш***	У середині практики студент відчуває вигорання і не бачить власного прогресу.	Разом проаналізувати попередні записи, виявити навіть мінімальні досягнення для підсилення мотивації.
10	***Перший урок – перший стрес***	Студент проводить перший урок на практиці та відчуває розгубленість, учні шумлять.	Надати конкретний фідбек + змоделювати альтернативну поведінку.
11	***Фідбек, який демотивує***	Наставник дає різкий або загальний коментар без пояснень.	Перевести фідбек у формат **«сильні сторони + зона зростання + рекомендації».**

Повернутися до змісту

4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Що таке організаційно-методичне забезпечення педагогічної практики?

Організаційно-методичне забезпечення — це система документів, інструментів, управлінських рішень і комунікаційних дій, які створюють умови для змістовного й результативного входження студента у професійну діяльність. Воно має поєднувати вимоги освітньо-професійної програми, Професійного стандарту вчителя, можливості баз практики, інструменти рефлексивного супроводу та узгоджену взаємодію наставників ЗВО і ЗЗСО.

На практиці воно нерідко зводиться до базових документів (наказу, договору, програми, графіка, звіту), однак цього недостатньо для забезпечення якості практичної підготовки. Його завдання — зробити практику зрозумілою, керованою, компетентнісно орієнтованою та корисною для всіх учасників: студента, наставника ЗВО, наставника ЗЗСО, адміністрації бази практики й гаранта освітньої програми, кафедри.

Повернутися до змісту

Які компоненти включає системне забезпечення практики?

Доцільно виокремити п'ять взаємопов'язаних компонентів. Якщо хоча б один із них відсутній або реалізований формально, практика втрачає цілісність.

Компонент	Що містить	Хто відповідальний
Нормативно-організаційний	Накази, договори, графіки, розподіл студентів по базах практики	ЗВО, гарант ОП, керівник практики
Змістово-методичний	Програма практики, завдання, критерії оцінювання, методичні рекомендації, приклади документів	Кафедра, академічний наставник ЗВО
Наставницький	Гайд наставника, дорожня карта наставника, форми спостереження, алгоритми зворотного зв'язку	ЗВО + ЗЗСО, обидва наставники
Рефлексивно-аналітичний	Рефлексивний трекер, щоденник, чеклісти, самооцінювання компетентностей, індивідуальна траєкторія зростання	Студент (під супроводом наставників)
Координаційно-комунікаційний	Канали зв'язку ЗВО–ЗЗСО, графік консультацій, проміжні зустрічі та підсумкове обговорення	Координатор практики, академічний наставник ЗВО

Поєднання всіх п'яти компонентів дозволяє перейти від фрагментарної організації практики до системи управління якістю практичної підготовки майбутнього вчителя.

Повернутися до змісту

Організаційно-методичне забезпечення педагогічної практики

Поєднання всіх п'яти компонентів = цілісна система якості практичної підготовки

Повернутися до змісту

ПЛАНУВАННЯ ПРОГРАМИ ПРАКТИКИ

Як планувати програму практики на основі Професійного стандарту?

Розвиток професійних компетентностей не відбувається автоматично лише тому, що студент перебуває у школі. Для цього потрібна система спостереження, самооцінювання, зворотного зв'язку і поступового ускладнення завдань. Тому сучасний підхід вимагає, щоб програма практики будувалася навколо професійних компетентностей, які студент має проявити в реальній педагогічній діяльності, відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

У такій логіці програма практики відповідає на чотири запитання:

1. *Які компетентності студент має проявити?*
2. *У яких видах діяльності вони можуть бути проявлені?*
3. *Як ми спостерігаємо й фіксуємо ці прояви?*
4. *Що вважаємо доказом професійного зростання?*

Доцільно пов'язати кожен вид діяльності студента з певними компетентностями: планування уроку — з предметно-методичною і прогностичною; взаємодію з дітьми — з мовно-комунікативною, психологічною, емоційно-етичною; аналіз результатів — з оцінювально-аналітичною; роботу з різними учнями — з інклюзивною і здоров'язбережувальною.

Повернутися до змісту

Як забезпечити поетапне ускладнення завдань?

Ключовим є принцип поступовості: студент спочатку спостерігає й аналізує, далі виконує окремі педагогічні дії разом із наставником, потім проводить фрагменти уроків (мікровикладання), пізніше переходить до повноцінного проведення занять, а наприкінці практики — до автономного планування і реалізації власних педагогічних рішень. Такий підхід забезпечує безпечне входження у професію та формує відповідальність без надмірного стресу.

Як уникнути перевантаження студента вимогою «вдосконалити всі компетентності одразу»?

Професійний стандарт визначає певний перелік компетентностей. Очікувати, що студент розвине їх усі одночасно в межах однієї практики, нереалістично. Доцільніший підхід — фокусований:

- кожен вид діяльності студента пов'язується з певними компетентностями;
- на кожному етапі практики наставники разом зі студентом визначають 1–3 пріоритетні компетентності, на яких сфокусоване спостереження;
- наприкінці практики фіксується динаміка саме за цими компетентностями.

Повернутися до змісту

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Який пакет матеріалів має отримати студент?

Студент перед початком практики повинен отримати чіткий пакет матеріалів, що знижує організаційну тривогу і дає змогу зосередитися на самому процесі професійного зростання. До такого пакета входять:

- програма практики з поясненням мети, завдань, очікуваних результатів і критеріїв оцінювання;
- дорожня карта студента з етапами, термінами та формами звітності;
- завдання з рефлексивного трекера професійного зростання (шаблон рефлексивного щоденника; чеклісти професійного зростання та педагогічної майстерності; форма самооцінювання компетентностей тощо);
- зразки планування уроків, виховних заходів, спостережень;
- пам'ятка з правил професійної етики та комунікації.

Заздалегідь сформований пакет робить програму прогнозованою та знижує рівень стресу під час адаптації у школі.

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Рефлексивний трекер професійного зростання майбутнього педагога; за заг. ред. І.М.Новик. Київ. 2026. 47 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1KKEUXh3F4Q5an_aiPtJRK9ckIBAIBGnU/view?usp=share_link

Повернутися до змісту

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ НАСТАВНИКІВ

Який пакет матеріалів отримує академічний наставник ЗВО?

Академічний наставник координує практику з боку ЗВО і має у розпорядженні:

- узгоджену програму практики та календарний графік;
- список студентів, баз практики й наставників-практиків ЗЗСО з контактами;
- гайд наставника;
- інструкцію щодо роботи з рефлексивним трекером студента;
- критерії оцінювання результатів практики;
- шаблони наставницьких коментарів;
- алгоритм взаємодії з наставником-практиком ЗЗСО;
- інструменти збору зворотного зв'язку від студентів і шкіл.

Який пакет матеріалів отримує наставник-практик ЗЗСО?

Особлива увага має бути приділена забезпеченню саме наставників ЗЗСО. Часто їх залучають до практики без належної методичної підтримки, через що практика перетворюється на «студент сидить на уроках і допомагає

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Гайд наставника: професійний супровід студента під час педагогічної (виробничої) практики. Київ. 2026. 71 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1uOJ8nGFUwgbEgPe1epxJ-ifCUbaNWzcd/view?usp=share_link

Повернутися до змісту

перевіряти зошити». Якісний пакет містить:

- стислу інформацію про студента, його освітню програму та цілі практики;
- методичний інструмент супроводу – гайд наставника;
- форму спостереження за діяльністю студента-практиканта;
- критерії аналізу прояву компетентностей;
- алгоритм післяурочної рефлексії;
- рекомендації щодо конструктивного зворотного зв’язку.

Як підготувати наставників-практиків до роботи зі студентом?

Перед початком практики ЗВО доцільно провести коротку настановчу зустріч (онлайн або очно) для наставників ЗЗСО: ознайомити з програмою практики, цілями студента, інструментами супроводу, єдиними підходами до оцінювання. Це знімає більшість непорозумінь і вирівнює очікування сторін.

Повернутися до змісту

КООРДИНАЦІЯ МІЖ ЗВО ТА БАЗАМИ ПРАКТИКИ

Як організувати ефективну координацію до початку практики?

Координація має бути спланованою, а не ситуативною. До початку практики ЗВО і ЗЗСО мають узгодити: очікування сторін щодо студента і змісту практики; графік взаємодії та зручні канали комунікації; відповідальних осіб з обох сторін із чіткими функціями; формати спільних зустрічей (проміжні, підсумкова). Під час практики важливо підтримувати регулярний контакт між академічним наставником ЗВО і наставником-практиком ЗЗСО, особливо у разі труднощів студента або потреби коригувати індивідуальні цілі.

Як підтримувати взаємодію під час практики?

Регулярний контакт між академічним наставником ЗВО і наставником-практиком ЗЗСО можна забезпечити через:

- спільну онлайн-таблицю з ключовими подіями і фіксаціями;
- календар консультацій;
- короткі щотижневі повідомлення про перебіг практики;
- проміжні зустрічі обох наставників (хоча б онлайн);
- підсумкове обговорення результатів практики тощо.

Студент має відчувати, що ЗВО і ЗЗСО діють узгоджено. Це підвищує довіру і знижує тривожність.

Повернутися до змісту

Як організувати зворотний зв'язок упродовж практики?

Поєднання трьох форматів забезпечує системність:

- *після уроку* — коротка розмова за алгоритмом (що сталося, що вдалося, що було складно, що змінити наступного разу);
- *наприкінці тижня* — аналіз щоденника, чеклістів, спостережень, формулювання наступних кроків;
- *наприкінці практики* — узагальнення динаміки та рекомендації на майбутнє.

Студент має отримувати не лише зауваження, а й розуміння власного прогресу.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Які результати забезпечує якісне організаційно-методичне забезпечення?

Якісне забезпечення завершується не лише зібраною документацією, а й реальним професійним поступом студента: сформованою індивідуальною траєкторією професійного зростання; усвідомленням власних сильних сторін і зон розвитку; досвідом проведення уроків та інших видів педагогічної діяльності; розвиненими навичками професійної рефлексії та самооцінювання; підвищеною мотивацією до педагогічної професії; розширеним партнерством між ЗВО і базами практики; накопиченими даними для вдосконалення програм практик у ЗВО.

Повернутися до змісту

Яку подвійну функцію виконує організаційно-методичне забезпечення?

Для ЗВО педагогічна практика — це не лише освітній компонент, а й джерело даних про якість професійної підготовки. Аналіз рефлексивних трекерів, форм спостереження, відгуків наставників і студентів показує, які компетентності формуються успішно, де студенти стабільно зазнають труднощів, яких методичних матеріалів бракує, як працює партнерство з базами практики. Тому організаційно-методичне забезпечення підтримує професійне зростання конкретного студента і водночас дає ЗВО підстави для системного оновлення освітньої програми, програм практик і підготовки наставників.

Як адаптувати програму практики до умов воєнного стану?

Сучасна педагогічна виробнича практика часто відбувається в умовах, що потребують гнучкості: повітряні тривоги, блекаути, дистанційне або змішане навчання, технічні обмеження, дистанційний формат практики. Програма практики має передбачати альтернативні форми виконання завдань: онлайн-спостереження уроків; аналіз відеофрагментів реальних занять; розроблення цифрових матеріалів; проведення фрагментів уроків та уроків у дистанційному форматі; участь у наставницьких сесіях онлайн.

Водночас гнучкість не означає зниження якості. Кожна альтернативна форма має бути пов'язана з конкретними компетентностями і мати зрозумілі критерії оцінювання.

Повернутися до змісту

5. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Під час педагогічної (виробничої) практики оцінюється розвиток компетентностей майбутнього вчителя, що необхідні для професійної діяльності відповідно до Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти.

Оцінюванню підлягає здатність студента реалізовувати трудові функції вчителя через конкретні професійні дії в реальному освітньому середовищі, демонструвати професійну автономію, приймати обґрунтовані педагогічні рішення, здійснювати рефлексію власної діяльності та проєктувати індивідуальну траєкторію професійного зростання.

Оцінювання базується не на кількості виконаних завдань, а на рівні автономії прояву компетентностей, що здійснюється через аналіз конкретних професійних дій у реальному освітньому середовищі.

Методологічні засади оцінювання

Оцінювання має доказовий та накопичувальний характер:

- оцінювання спирається на доказову базу професійної діяльності студента (спостереження, портфоліо, рефлексивний трекер, експертні оцінки);
- оцінювання є накопичувальним процесом, що фіксує динаміку професійного зростання студента-практиканта під час педагогічної (виробничої) практики, а не одноразовим вимірюванням результату.

Повернутися до змісту

Оцінювання під час педагогічної (виробничої) практики – покроковий аналітичний процес, спрямований на визначення рівня сформованості професійних компетентностей майбутнього вчителя. Алгоритм включає чотири взаємопов'язані кроки.

Крок 1. Фіксація професійних дій

На першому етапі здійснюється системний збір даних про реальну педагогічну діяльність студента.

Об'єкти оцінювання:

- спостереження уроків наставниками;
- аналіз рефлексивного щоденника практиканта;

Крок 2. Співвіднесення з компетентностями, які необхідні для професійної діяльності

На другому етапі кожна зафіксована педагогічна дія аналізується та співвідноситься з відповідною професійною компетентністю, що визгпчена у Професійному стандарті вчителя ЗЗСО.

У центрі уваги – не окремі завдання, а те, яку саме компетентність вони відображають у практичній діяльності студента.

Крок 3. Визначення рівня прояву компетентності

Визначається рівень прояву кожної компетентності за чотирирівневою шкалою (1–4).

Цей крок дозволяє визначити ступінь професійного зростання студента-практиканта в межах кожної компетентності.

Повернутися до змісту

Крок 4. Інтеграція результату

На завершальному етапі здійснюється узагальнення результатів оцінювання та формування цілісного професійного профілю студента.

Узагальнення включає:

- визначення переважаючого рівня професійної готовності;
- фіксацію сильних професійних компетентностей;
- виокремлення зон професійного розвитку;
- формулювання підсумкового висновку щодо готовності до самостійної педагогічної діяльності.

Формується професійний профіль студента-практиканта, що відображає рівень його професійної автономії, сформованості компетентностей та готовності до самостійної педагогічної діяльності в закладі загальної середньої освіти.

Рекомендуємо здійснювати оцінювання розвитку компетентностей майбутнього вчителя на основі чотирирівневої шкали (1–4), що відображає динаміку професійного зростання студента-практиканта – від початкового рівня професійного спостереження до повної автономії у педагогічній діяльності.

Повернутися до змісту

Шкала оцінювання розвитку компетентностей майбутнього педагога

Рівень	Назва рівня	Особливості	Значення
Рівень 1	Початковий / Репродуктивний	Студент спостерігає за професійною діяльністю наставника (вчителя), відтворює окремі педагогічні дії за зразком, виконує завдання за чіткими інструкціями та алгоритмами. Потребує постійного супроводу, пояснень і корекції. Не приймає самостійних рішень і не планує освітній процес. Здійснює описову рефлексію без глибокого аналізу.	Спостерігає та відтворює педагогічну діяльність, формує первинний професійний досвід.
Рівень 2	Базовий / Ситуаційно-підтримуваний	Студент працює у співпраці з наставником, бере участь у плануванні та проведенні уроків. Частково застосовує методичні рішення, використовує запропоновані форми і методи. Потребує консультацій, але проявляє готовність до окремих самостійних дій. Здійснює елементарний аналіз власної діяльності.	Співпрацює з наставником, набуває базового досвіду самостійного виконання педагогічних завдань.
Рівень 3	Достатній / Самостійний із консультативною підтримкою	Студент здатний до самостійної діяльності з епізодичною підтримкою. Планує та проводить уроки, добирає методи і засоби навчання. Адаптує матеріал до потреб учнів, враховує інклюзивність. Приймає педагогічні рішення, застосовує оцінювання та надає зворотний зв'язок. Здійснює аналітичну рефлексію та планує подальший професійний розвиток.	Діє самостійно з консультативною підтримкою, готовий до відповідального виконання професійних функцій.
Рівень 4	Високий / Автономний професійний	Студент повністю готовий до самостійної діяльності. Проєктує та реалізує освітній процес, гнучко застосовує методи й технології. Приймає рішення в умовах невизначеності, реагує на виклики, створює дидактичні матеріали, використовує цифрові інструменти. Забезпечує інклюзивне середовище та об'єктивне оцінювання. Здійснює глибоку рефлексію та самостійно коригує професійний розвиток.	Діє як самостійний професіонал, готовий до повноцінного виконання функцій учителя ЗЗСО.

Повернутися до змісту

6. ПРИНЦИПИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМ ПРАКТИК У ЗВО

Удосконалення програм практики має здійснюватися з урахуванням сучасних освітніх тенденцій, потреб ринку праці, професійних стандартів та принципів студентоцентрованого навчання. Серед ключових принципів, на яких варто розробляти програми практик у закладах вищої освіти є:

1. Принцип компетентнісної спрямованості. Програма практики має бути орієнтована не на формальне виконання завдань, а на формування конкретних компетентностей, що необхідні для професійної діяльності і визначені у освітній програмі та Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Результати практики мають бути чітко сформульовані у вигляді результатів навчання, які підлягають вимірюванню та оцінюванню.

2. Принцип інтеграції теорії і практики. Практика повинна логічно продовжувати теоретичне навчання. Завдання мають допомагати студенту застосовувати знання в реальних умовах, сприяти формуванню цілісного професійного досвіду, а не дублювати аудиторну роботу.

3. Принцип партнерства з базами практики. Ефективна програма має базуватися на тісній співпраці між ЗВО та ЗЗСО. Важливо залучати практиків до розробки програм, враховувати потреби роботодавців та забезпечувати супровід під час наставництва студентів.

Повернутися до змісту

4. Принцип індивідуалізації та гнучкості. Програми практики мають враховувати індивідуальні освітні траєкторії здобувачів та передбачати можливість вибору: місця практики, завдань (з урахуванням інтересів і рівня підготовки студента), форм звітності (портфоліо, проєкти, кейси тощо) тощо.

5. Принцип наставництва та супроводу. Важливим елементом є організація ефективного наставництва. Наставник забезпечує методичну підтримку практиканта, надає регулярний зворотний зв'язок та сприяє професійному зростанню. Тому важливо визначити чіткі ролі і завдання наставників (академічного наставника ЗВО та наставника-практика ЗЗСО) до початку практики. І ЗВО, і ЗЗСО має сприяти розвитку наставницьких компетентностей своїх фахівців.

6. Принцип рефлексивності практичної діяльності. Програма має включати інструменти рефлексії, такі як: рефлексивний щоденник практики, рефлексивний трекер, рефлексивний чекліст педагогічної майстерності студента(-ки), чекліст «Динаміка професійного зростання», участь у групових обговореннях (індивідуальних та/чи групових зустрічах). Рефлексія сприяє усвідомленню професійного досвіду та розвитку критичного мислення у практикантів.

7. Оцінювання за результатами діяльності студента. Оцінювання повинно базуватись не лише на звіті, а на реальних продуктах діяльності (уроки, проєкти, звіти), відгуках наставників та вдосконалених компетентностях.

Повернутися до змісту

8. Принцип безперервності та наступності. Програми практик мають бути системними і передбачати поступове ускладнення завдань (ознайомча → навчальна → виробнича) для розширення професійного досвіду студента.

9. Орієнтація на реальні професійні ситуації. Завдання практики мають моделювати або відтворювати реальні виклики професії (кейси, проблемні ситуації, проєктна діяльність тощо).

Реалізація зазначених принципів удосконалення програм практичної підготовки передбачає комплекс організаційних, методичних та управлінських заходів на рівні закладу вищої освіти та його партнерів. З метою забезпечення ефективності практичної підготовки надаємо рекомендації для ЗВО і ЗЗСО.

На рівні закладу вищої освіти:

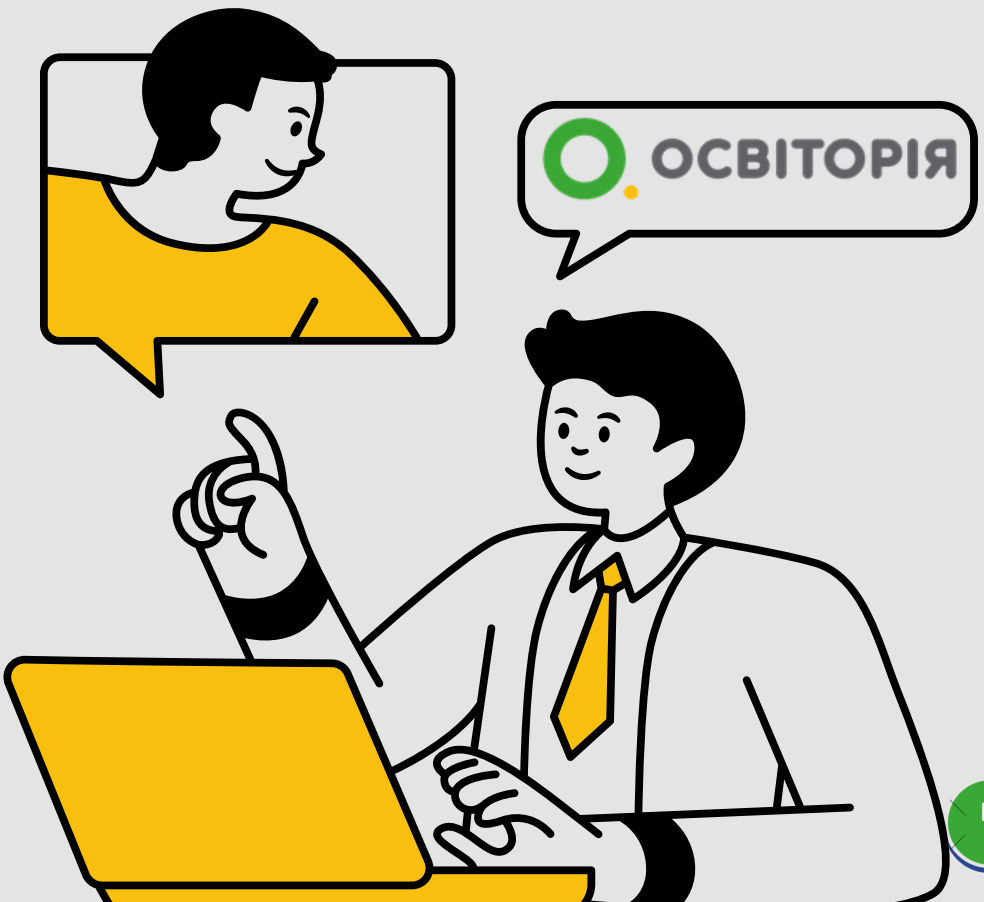
- перегляд і оновлення програм практики відповідно до освітніх програм, професійних стандартів та потреб ринку праці;
- визначення чітких результатів навчання та критеріїв оцінювання практичної діяльності здобувачів;
- забезпечення методичного супроводу практики (підготовка рекомендацій, шаблонів документів, інструктивних матеріалів);
- організація підготовки науково-педагогічних працівників до супроводу практичної підготовки.

Повернутися до змісту

У взаємодії з базами практики:

- укладання договорів про співпрацю, що передбачають чіткий розподіл відповідальності сторін;
- спільне планування змісту та завдань практики;
- залучення наставників до практики;
- проведення спільних заходів (семінарів, тренінгів, консультацій) для підвищення якості наставництва;
- забезпечення регулярного зворотного зв’язку між ЗВО, базами практики та студентами.

Реалізація зазначених заходів сприятиме створенню цілісної, гнучкої та ефективної системи практичної підготовки, що відповідає сучасним викликам та забезпечує конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Повернутися до змісту

7. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА 2.0 АБО 5 КРОКІВ ДО ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Крок 1. Аналіз чинної програми практики у ЗВО

На початковому етапі здійснюється комплексний аудит наявної програми педагогічної практики у ЗВО.

Важливо визначити:

- наскільки програма відповідає освітнім, Професійним стандартам і потребам школи;
- чи передбачає вона розвиток рефлексивних і практичних компетентностей у студентів;
- які існують прогалини (формальність звітності, слабка інтеграція з реальною практикою, обмежений зворотний зв'язок) тощо.

Результатом цього кроку має стати чітке розуміння зон для оновлення програм практики.

Крок 2. Формування мережі шкіл-партнерів

Ефективність практики значною мірою залежить від якості баз практики. На цьому етапі:

- відбираються заклади освіти, відкриті до інновацій;
- укладаються партнерські угоди;
- визначаються ролі учасників (адміністрація, наставники, студенти);
- забезпечується різноманітність освітніх середовищ (міські, сільські, спеціальні заклади тощо).

Мережа партнерів має функціонувати як спільнота, а не лише як формальна база проходження практики.

Повернутися до змісту

Крок 3. Підготовка наставників від ЗВО та ЗЗСО

Наставник є ключовою фігурою у практиці. Його роль виходить за межі контролю та оцінювання. На цьому етапі:

- організовується навчання наставників (тренінги, вебінари, методичні сесії);
- формуються навички супроводу, фасилітації рефлексії та надання конструктивного зворотного зв'язку;
- узгоджуються єдині підходи до оцінювання результатів практики.

Особлива увага приділяється розвитку партнерської взаємодії зі студентом.

Крок 4. Запуск інструментів (рефлексивний трекер, портфоліо тощо)

На цьому етапі відбувається безпосереднє впровадження інструментів практики:

- рефлексивного трекера і гайду для наставників — для системного осмислення досвіду;
- портфоліо практиканта — для фіксації досягнень, кейсів і професійного зростання;
- додаткових інструментів (чеклісти, спостереження, самооцінювання тощо).

Важливо забезпечити регулярність використання інструментів і їх інтеграцію в освітній процес, а не формальне заповнення. Ми закликаємо до гнучкості: трансформуйте запропоновані інструменти або створюйте власні рішення, які відгукуються саме вашим студентам.

Крок 5. Відстеження результатів

Завершальний етап передбачає системний моніторинг ефективності практики:

- аналіз розвитку компетентностей студентів;

Повернутися до змісту

- збір зворотного зв’язку від наставників ЗВО і ЗЗСО;
- оцінювання за результатами проходження практики та її вплив на професійне зростання студентів;
- коригування програми на основі отриманих даних.

Відстеження результатів має бути безперервним процесом, що забезпечує сталість і розвиток моделей практики.

Виокремлені кроки подаємо у формі дорожньої карти, що зумовлене потребою системного оновлення педагогічної практики у закладах вищої освіти, узгодження дій усіх заінтересованих сторін, визначення чіткої послідовності заходів, відповідальних виконавців, очікуваних результатів та індикаторів ефективності. Її реалізація сприятиме підвищенню якості практичної підготовки майбутніх педагогів, зміцненню співпраці між закладами вищої освіти та закладами загальної середньої освіти, а також забезпеченню безперервного професійного розвитку майбутніх учителів. Її можна використати як основу для концепції, програми розвитку або плану заходів.

Дорожня карта удосконалення ефективності педагогічної практики у ЗВО може реалізовуватися поетапно протягом одного навчального року або циклу практичної підготовки. Важливо, що кожен наступний етап спирається на результати попереднього, а сам процес має циклічний характер: після етапу відстеження результатів відбувається повторний аналіз і вдосконалення програми.

Повернутися до змісту

Дорожня карта удосконалення ефективності педагогічної практики у ЗВО

Крок	Назва етапу	Мета	Ключові дії	Інструменти	Очікувані результати	Індикатори успіху
1	***Аналіз чинної програми практики у ЗВО***	Виявити сильні сторони та прогалини у чинній моделі практики	- аудит програм і звітної документації - опитування студентів і наставників - аналіз відповідності Профстандарту	Аналітичні форми, опитувальники, чеклісти	Визначено зони для оновлення програми практики	Наявність аналітичного звіту; визначені проблемні зони
2	***Формування мережі шкіл-партнерів***	Створити якісну базу практики як середовище професійного зростання	- відбір шкіл - укладання угод - визначення ролей - налагодження комунікації	Меморандуми, зустрічі, координаційні сесії	Сформована активна мережа партнерських закладів	Кількість партнерських шкіл; рівень їх залученості
3	***Підготовка наставників від ЗВО та ЗЗСО***	Забезпечити якісний супровід студентів під час практики	- проведення тренінгів - методичні консультації - узгодження критеріїв оцінювання	Тренінгові програми, методичні матеріали	Наставники володіють інструментами супроводу та рефлексії	Рівень участі наставників; якість надання зворотного зв’язку
4	***Запуск інструментів (трекер, портфоліо тощо)***	Інтегрувати рефлексивні та практикоорієнтовані інструменти	- впровадження рефлексивного трекера та гайду наставника - ведення портфоліо - використання чеклістів	Рефлексивний трекер, гайд наставника, портфоліо, форми самооцінювання	Системна фіксація професійного розвитку студентів	Регулярність заповнення; змістовність рефлексії
5	***Відстежування результатів***	Оцінити ефективність впровадження та вдосконалити модель практики	- моніторинг результатів - збір зворотного зв’язку - коригування програми	Аналітичні звіти, інтерв’ю, опитування	Підвищення якості практики та професійної підготовки	Динаміка розвитку компетентностей; рівень задоволеності

8. «ПРОФЕСІЙНА ДИЛЕМА»: Є НАД ЧИМ ПОДУМАТИ

(інформація подана за результатами проведених індивідуальних інтерв'ю та фокус-груп учасників дослідження)

1. Студенти 4-го курсу часто вперше проводять уроки, тому природно відчувають тривогу, невпевненість і страх оцінювання зі сторони викладачів.
Рекомендація: запровадити модуль «Уроки без стресу» або серію тренувальних занять перед практикою або проведення партнерських уроків (у парі).

2. Доцільно спеціально працювати над подоланням у студентів страху помилки, страху перевірки та надмірною орієнтацією на «правильність» у виконанні завдань.
Для цього варто:

- пояснювати, що практика — це простір професійного зростання, а не лише контроль;
- навчати студентів сприймати зауваження як ресурс для розвитку;
- готувати академічних наставників ЗВО (керівників практики) і наставників-практиків ЗЗСО (вчителів) до підтримувального, а не карального зворотного зв'язку.

Рекомендація: запровадити короткотривалий тренінг, наприклад з теми «Цінність помилок у формуванні професійної майстерності вчителя».

3. Студенти на практиці потребують методичної опори у вигляді зразків конспектів, прикладів вправ, структури уроків, добірок інтерактивних методик, ідей для різних типів занять тощо.

Повернутися до змісту

Однак важливо, щоб ці матеріали були не «готовими відповідями», а прикладами для адаптації.
Рекомендація: доцільно створити методичний банк уроків і вправ, бібліотеку коротких сценаріїв для різних класів, збірник ідей для інтерактивного та ігрового навчання, добірку адаптивних рішень для онлайн, змішаного та дистанційного навчання.

4. Важливо навчати студентів проводити не лише «методично правильно спроєктований урок», а й живий сучасний урок. Із коментарів студентів видно, що студенти хочуть більше навчатися:

- проводити уроки в ігровій формі;
- використовувати інтерактив;
- працювати творчо;
- відходити від надмірної шаблонності.

Рекомендація: у ЗВО варто посилити підготовку з методик щодо використання ігрового і діяльнісного підходів, інтегрованого навчання, групової та парної роботи, уроків із варіативною структурою тощо.

5. Один із найсильніших сигналів, виявлених у ході дослідження — студенти хочуть більше самостійно проводити уроки. Тому ЗВО разом із базами практики необхідно забезпечити студентам достатню кількість проведення власних уроків; поступово збільшувати рівень самостійності, давати можливість проводити не лише окремі фрагменти, а повноцінні заняття.

6. Один із ключових викликів сьогодення – це готовність студентів до викладання в умовах війни та нестабільності.

Повернутися до змісту

Студенти мають бути готовими до повітряних тривог, зміни формату і форми навчання, блекаутів, відсутності техніки або інтернету, емоційного напруження учнів і батьків тощо.

Рекомендація: ЗВО доцільно включити в підготовку практикантів питання щодо організації уроків в кризових умовах, адаптації заняття під форс-мажорні обставини, емоційно безпечної комунікації з учасниками освітнього процесу, резервних сценаріїв уроку без технічних засобів та ін.

Варто навчати студентів:

- мати план А / план Б / план В;
- скорочувати або трансформувати урок «на ходу»;
- працювати без презентації, електрики чи інтернету;
- організовувати прості активності в укритті або після перерви.

Доцільним буде запровадити, наприклад, окремий практичний блок «Проведення уроку в умовах війни та освітньої нестабільності».

7. Студенти, з одного боку, хочуть мати шаблони уроків, а з іншого – хочуть відійти від шаблонів і більше творити. Це не суперечність, а закономірний процес професійного розвитку. На початку студенту потрібна опора, а далі – свобода вибору.

Рекомендація: ЗВО варто проєктувати практичну підготовку за принципом: «від зразка – до власного стилю». Використовуючи практичний підхід:

- на початку – готові шаблони та приклади;
- далі – адаптація шаблонів;
- наприкінці – розроблення власних уроків.

Повернутися до змісту

8. Позитивний досвід студентів свідчить про те, що наставники надавали зворотний зв'язок доброзичливо та підтримувально. Саме тому доцільно закріпити такий підхід як стандарт професійної й позитивної взаємодії.
Рекомендація: ЗВО варто проводити інструктажі для наставників, погоджувати єдині принципи надання зворотного зв'язку, орієнтувати наставників не лише на оцінювання, а й на професійний супровід студента. Якісний зворотний зв'язок має бути конкретним, доброзичливим, розвивальним та орієнтованим на подальші професійні кроки майбутнього педагога.

9. Вибудовувати студентам індивідуальну траєкторію професійного зростання – достатньо складне завдання, тому ЗВО варто не залишати цей процес поза увагою, а зробити його усвідомленою частиною практики.
Рекомендація: необхідно навчати студентів визначати власні цілі на початку практики; обирати, які компетентності вони хочуть вдосконалити; відстежувати власний прогрес; формувати персональний план професійного розвитку.

10. Обов'язково включити самооцінювання до і після практики. Це одна з найважливіших рекомендацій, адже студенти самі відзначили цінність такого підходу.
ЗВО варто впровадити:

- вхідне самооцінювання перед практикою;
- підсумкове самооцінювання після її завершення;
- порівняння власних результатів і професійних змін.

Це допоможе студентам:

- усвідомити свій стартовий рівень;
- побачити реальний прогрес;

Повернутися до змісту

- краще розуміти власні сильні сторони та зони розвитку.

Рекомендація: включити самооцінювання як один із елементів програми практики, а не додатковою активністю.

11. Окремо варто зафіксувати, що використання рефлексивного трекера сприяє зростанню впевненості студентів.

Це дуже сильний результат, тому ЗВО доцільно:

- використовувати рефлексивний трекер системно;
- запровадити короткі щотижневі рефлексії;
- навчати студентів аналізувати не лише «що було», а й що це означає для мого професійного розвитку.

Доцільні інструменти:

- рефлексивний трекер;
- щоденник практики;
- чекліст професійного прогресу;
- карта труднощів і досягнень.

Рекомендація: рефлексію варто розглядати не як формальність, а як інструмент формування професійної впевненості майбутнього вчителя.

12. Критично важливий висновок проведеного дослідження – студенти не орієнтуються в компетентностях із Професійного стандарту.

Це означає, що ЗВО потрібно не просто ознайомлювати студентів із документом, а перекладати компетентності на мову реальної педагогічної діяльності.

Варто навчити студентів:

- які саме компетентності проявляються під час уроку;
- як їх розпізнавати у власній діяльності;
- як оцінювати їх розвиток під час практики.

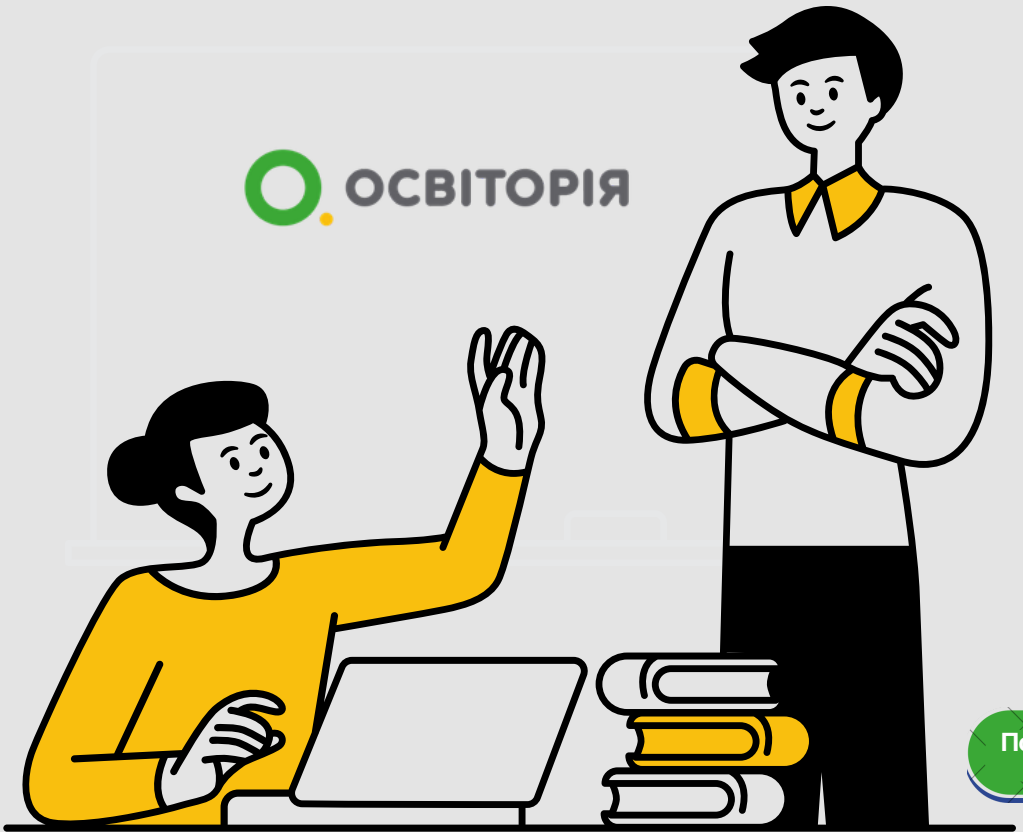
Повернутися до змісту

Рекомендація: створити для студентів «практичний навігатор компетентностей», де кожна компетентність пояснена просто: що вона означає, як проявляється на уроці, як її помітити під час практики, як її розвивати тощо.

Висновок

ЗВО доцільно переосмислити підготовку до педагогічної практики таким чином, щоб вона була менш теоретизованою і більш практичною, поєднувала фахові знання та вміння, творчість, формувала впевненість, а не страх оцінювання, також навчала студентів діяти гнучко, сучасно й в умовах невизначеності, була спрямована на рефлексію, самооцінювання та компетентнісний підхід.

Ключове завдання ЗВО — підготувати студента не просто до «проведення уроку за планом», а до реальної професійної діяльності вчителя в сучасних умовах нової української школи.

Повернутися до змісту

Лисогор Л. П., Новик І. М., Павлик О. А. Практика як простір професійного зростання майбутніх учителів: рекомендації для закладів вищої освіти. Київ. 2026. 75 с.